

Оксана ТУЛАЙ
Мар'ян ТРІПАК

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розглянуто теоретично-практичні аспекти формування дохідної частини місцевих бюджетів України. Проаналізовано склад доходів місцевих бюджетів у контексті нормативно-правового регулювання. Окреслено перспективи вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів у сучасних умовах.

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування, фондом грошових коштів, необхідним для фінансування виконання органами місцевого самоврядування власних та делегованих повноважень, що формуються на основі бюджетного законодавства. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачена Конституцією та Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти та використовувати резерви фінансових ресурсів.

Останніми роками проблема нестачі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестабільності дохідних джерел місцевих бюджетів набула загальнодержавного значення. За таких умов вагомим чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне формування місцевих бюджетів як основи фінансових ресурсів місцевого самоврядування, здатне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів, спроможні розв'язувати будь-які соціаль-

но-економічні проблеми. Аналіз процесу становлення місцевого самоврядування в Україні показує, що саме питання формування самодостатніх місцевих бюджетів є найгострішою проблемою розвитку цього інституту місцевої демократії.

Метою статті є визначення основних тенденцій та обґрунтування можливих шляхів удосконалення системи формування доходів місцевих бюджетів України.

Оскільки бюджет є дієвим інструментом реалізації повноважень органів місцевого самоврядування, за його допомогою можна стимулювати соціально-економічний розвиток регіонів. Активний вплив органів місцевого самоврядування на формування нових економічних і соціальних відносин можливий лише в тому разі, якщо вони матимуть у своєму розпорядженні достатній обсяг фінансових ресурсів, якими можуть розпоряджатись у межах своїх повноважень.

Проблеми функціонування місцевих бюджетів знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, питанням місцевих бюджетів як фінансової основи діяльності органів місцевого самоврядування присвячені роботи Т. Боднарук, С. Буковинського, О. Василюка, В. Дем'янишина, М. Долішного, Б. Квас-

нюка, О. Кириленко, Т. Ковальчука, В. Кравченка, І. Луніної, В. Опаріна, В. Федосова, С. Юрія та ін.

Дослідження ефективності формування дохідної бази місцевих бюджетів необхідно здійснювати з урахуванням багатьох факторів, що впливають на економіку країни. Цьому сприяє розвиток демократичних засад в управлінні державою, зміни у структурі економіки, рівень соціальних гарантій населення, рівень економічного розвитку окремих регіонів тощо [1, 2].

У сучасних демократичних суспільствах багаторівневі бюджетні системи завжди виступають результатом пошуку компромісу між самостійністю регіонів і необхідністю міжрегіонального вирівнювання умов життя, що дістає відображення в розподілі державних функцій між центральними та місцевими органами влади, компетенцій щодо надходження коштів до відповідних бюджетів [6, 55].

Відповідно до Бюджетного кодексу України місцевими бюджетами в Україні визнаються: бюджет АР Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл та їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

Так, станом на 01.12.2010 р. в Україні налічувалося 12052 місцевих бюджетів, з яких 27 – обласні та бюджети міст Києва і Севастополя, 179 – бюджети міст обласного та республіканського АРК значення, 91 – бюджет районів у містах, 496 – районні бюджети, 268 – бюджети міські, міст районного значення, 804 – бюджети селищних рад, 10187 – бюджети сільських рад.

Склад доходів місцевих бюджетів, форми мобілізації ресурсів до місцевих бюджетів залежать від системи і методів господарювання, а також від завдань, що вирішує суспільство у той чи інший період. Сукупність усіх видів доходів місцевих бюджетів, які формуються різними методами, їхнє взаємопов'язане за-

стосування складає систему доходів місцевих бюджетів. Вона покликана вирішувати не тільки фіскальні, а й регулюючі завдання: стимулювати зростання виробництва і підвищення його ефективності, забезпечувати соціальний захист населення та розвиток соціальної сфери [7, 25].

Як економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня, що використовуються місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону [8, 22–23].

Особливості формування доходів місцевих бюджетів полягають у запровадженні Бюджетним кодексом України такого поняття, як кошик доходів місцевого самоврядування.

Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування – це податки і збори (обов'язкові платежі), що закріплені на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

У дохідній частині місцевого бюджету, крім того, доходи поділяються ще на: закріплені доходи – ті, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (кошик I), та на власні доходи – ті, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (кошик II).

У зв'язку з наведеним розподілом доходів науковий і практичний інтерес викликає зміст понять "закріплені доходи" та "власні доходи" з огляду на різні трактування його в економічній літературі та відсутність такого визначення в Бюджетному кодексі України. Так, О. П. Кириленко вважає, що до власних доходів належать доходи місцевих бюджетів, які формуються в результаті рішень, що приймають органи місцевого самоврядування. Закріпленими є доходи,

які на довготривалій основі передаються до місцевих бюджетів у повному розмірі або за визначеною, єдиною для всіх бюджетів часткою [5, 151].

На думку О. А. Гришанової, варто розрізняти поняття “власні”, “закріплені” і “доходи, які передаються”. Науковець вважає, що власними доходами є податки, які встановлені податковим законодавством. Закріплені доходи – це податки, що передаються повністю чи частково на інші рівні бюджетної системи відповідно до Бюджетного кодексу. Доходами, які передаються, є кошти у вигляді фінансової допомоги, нормативи відрахувань від власних доходів чи від’ємних трансфертів відповідно до закону про бюджет того рівня бюджетної системи, який передає ці кошти [3, 32–33].

Ми схиляємося до думки, що власними доходами місцевих бюджетів є доходи, котрі встановлені податковим законодавством України, обсяги яких залежать від власних рішень, що приймаються органами місцевого самоврядування. Закріплені доходи місцевих бюджетів – це доходи, що передаються повністю чи частково на інші рівні бюджетної системи відповідно до Бюджетного кодексу України, крім доходів, одержаних у вигляді безповоротних і безоплатних відрахувань.

Світовий досвід переконує, що переважна частина функцій місцевих органів влади має фінансуватися за рахунок місцевих бюджетів. Проте, незважаючи на декларування принципу самостійності місцевих бюджетів, в Україні більша частина бюджетних ресурсів акумулюється у державному бюджеті.

За період 2008–2010 рр. частка місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету України коливалася від 23,1% до 33,5%. Це певною мірою свідчить про обмеженість впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в країні.

Тим самим порушується їхня фінансова безпека, зростає рівень залежності від державного бюджету.

Водночас, відповідно до статті 9 Європейської Хартії місцевого самоврядування:

- органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;
- обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування повинен відповідати функціям, що передбачені Конституцією або законами;
- частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків і зборів, розмір яких встановлюється законодавчо;
- фінансові системи мають достатньо диверсифікований і підвищувальний характер та повинні забезпечувати можливість проводити наявні ресурси відповідно до реального зростання вартості виконання завдань органами місцевого самоврядування;
- захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування здійснюється через запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового навантаження, який вони повинні нести. Це процедури або заходи, що не завдають шкоди повноваженням, які органи місцевого самоврядування можуть здійснювати в межах їхньої власної компетенції;
- органи місцевого самоврядування інформуються відповідним чином про порядок виділення їм перерозподілених ресурсів;
- дотації органам місцевого самоврядування не скасовують їхню основоположну свободу щодо проведення власної політики в межах компетенції;

– органи місцевого самоврядування законодавчо наділені повноваженнями щодо доступу до національного ринку капіталу [4].

Як видно з табл. 1, у 2010 р. дохідної частини загального і спеціального фонду місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 80,4 млрд. грн., що на 9,4 млрд. грн. більше, ніж у 2009 р. та на 6,5 млрд. грн. більше, ніж у 2008 р.

Частка доходів спеціального фонду у структурі сукупних надходжень місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) є незначною. У 2010 р. вона становила загалом по країні 16,0%, а по Тернопільській області – 19,6% (табл. 2).

Встановлення дійсної самостійності кожного бюджету відповідає засадам бюджетного федералізму, які набувають дедалі більшого поширення в побудові бюджетних систем, у тому числі в унітарних державах. Самостійність місцевих бюджетів також визначається захищеністю їхніх

доходів при прийнятті рішень органами державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування. Головними складовими поняття самостійності місцевих бюджетів також є: невключення місцевих бюджетів до державного та інших бюджетів; наявність власних і закріплених джерел доходів; право самостійно визначати напрями використання бюджетних коштів; право самостійного використання вільних залишків бюджетних коштів, а також законодавчого обмеження можливості їх вилучення [13, 42].

Відповідно до статті 9 Бюджетного кодексу України доходи бюджетів класифікуються за такими розділами: 1) податкові надходження; 2) неподаткові надходження; 3) доходи від операцій з капіталом; 4) трансферти.

Найбільшу частку у структурі доходів місцевих бюджетів України у 2010 р. склали трансферти від органів державної влади та з інших частин бюджету – 49,5%. Друге місце посіли податкові надходження

Таблиця 1

Доходи місцевих бюджетів України у 2008–2010 рр., млрд. грн.

Доходи місцевих бюджетів	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд. грн., у т.ч.:	73,9	71,0	80,4
загальний фонд	59,9	59,6	67,6
спеціальний фонд	14,0	11,4	12,9

Таблиця 2

Доходи місцевих бюджетів Тернопільської області у 2010 р. (без урахування міжбюджетних трансфертів), тис. грн.*

Вид надходжень	Сума надходжень	Частка в загальному обсязі надходжень, %
Надходження загального фонду	786 023,84	80,4
Надходження спеціального фонду	191 923,21	19,6
Разом	977 947,05	100,0

* Розраховано на основі даних Головного управління Казначейства у Тернопільській області

(42,4%), третє – неподаткові надходження (5,5%), четверте місце – доходи від операцій з капіталом (1,6%) і близько 1% від загального обсягу доходів займають надходження до цільових фондів (рис. 1).

Трансферти стали основним методом бюджетного регулювання після прийняття Бюджетного кодексу України. З кожним роком їхня частка у структурі доходів місцевих бюджетів зростає. Якщо середньозважений показник їхньої питомої ваги по країні у 2010 р. становив 49,5%, то по Тер-

нопільській області в загальній структурі доходів 615 бюджетів місцевого самоврядування частка міжбюджетних трансфертів протягом останніх років становить близько 75%, а для бюджетів 580 сіл, які є найчисельнішою групою місцевих бюджетів області, вона складає близько 70% (табл. 3).

Основну частку у структурі трансфертів, що надійшли у 2010 р. до місцевих бюджетів Тернопільської області займають трансферти з державного бюджету – 81,6%, у тому числі дотація вирівнювання

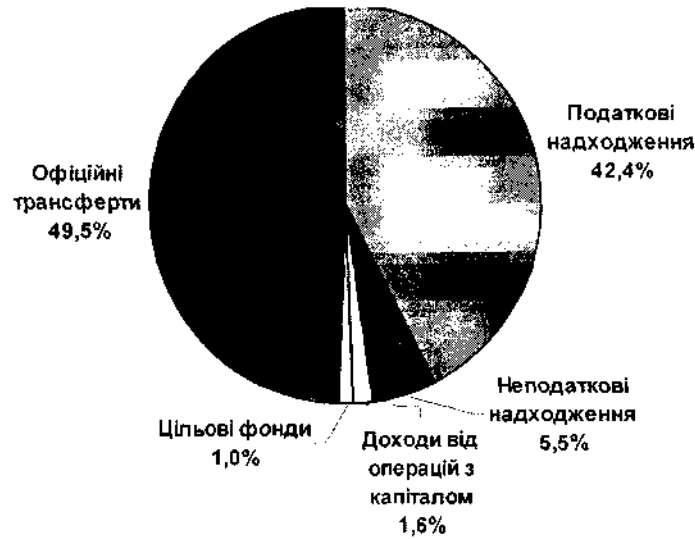

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів України у 2010 р.

Таблиця 3

Частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів бюджетів місцевого самоврядування Тернопільської області, %*

Види бюджетів	Частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів бюджетів		
	2009 р.	2010 р.	на 01.04.2011 р.
Бюджет міста обласного значення	41,62	46,82	47,26
Бюджети міст районного значення	23,51	22,83	16,8
Бюджети селищ	38,71	37,95	27,74
Бюджети сіл	70,57	73,35	63,23

* Складено на основі даних Головного управління Казначейства у Тернопільській області.

(56,6%) та субвенції з державного бюджету (24,4%). Частка трансфертів, перерахованих до місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів складає 18,4% від сукупного обсягу перерахованих міжбюджетних трансфертів (рис. 2).

В Україні понад 90% усіх бюджетів є дотаційними і лише 8% – це бюджети, які є донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. На нашу думку, залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, яку ми спостерігаємо, є суттєвим недоліком вітчизняної системи міжбюджетних відносин. Також ставиться під сумнів те, що сьогодні за допомогою міжбюджетних трансфертів досягається вирівнювання соціально-економічного розвитку територій.

Із прийняттям Бюджетного кодексу у складі тих доходів, що не враховуються при визначенні трансфертів, найвагомішими стали місцеві податки і збори, власні надходження бюджетних установ, плата за землю. Ці доходи не пов'язані з результатами господарської діяльності підприємств

і не вирізняються високою еластичністю. Наприклад, у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) переважають податкові доходи, їхня питома вага становила 96,4% у 2008 р., 96,6% – у 2009 р. і 97,0% – у 2010 р. Із них частка податку на доходи фізичних осіб становила 74,9% у 2010 р., 74,6% – у 2009 р., 76,6% – у 2008 р.

Вітчизняна система оподаткування є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн Європи, а й у глобальному порівнянні, що регулярно підтверджують міжнародні звіти та рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні. У рейтингу податкових систем Paying Taxes 2010, підготовленому Світовим банком спільно з PriceWaterhouseCoopers, Україна посіла 181 місце зі 183 досліджуваних країн. За даними дослідження, середньостатистичне українське підприємство протягом року сплачує 147 податків та платежів, що є найгіршим показником у світі (183 місце). Для порівняння, в Росії

Рис. 2. Структура міжбюджетних трансфертів, що надійшли до місцевих бюджетів Тернопільської області у 2010 р.*

* Складено на основі даних Головного управління Казначейства у Тернопільській області.

кількість платежів складає – 11, Польщі – 40, Чехії – 12, Білорусі – 107, Грузії – 18, США – 10, Франції – 7, Китаї – 7. Більшість податків і внесків в Україні пов'язана з оподаткуванням праці.

До прийняття Податкового кодексу вітчизняна система оподаткування налічувала 28 загальнодержавних і 14 видів місцевих податків і зборів. Вартість адміністрування багатьох з них перевищувала надходження від їх справляння [10, 5–6].

Досить важливим у вітчизняній системі оподаткування є податок на доходи фізичних осіб. Він характеризується значним соціально-економічним значенням, масштабістю кількості платників, розмірами загальних надходжень до бюджету.

Податок на доходи фізичних осіб посідає провідне місце у формуванні доходів місцевого самоврядування. Так, згідно з Бюджетним кодексом України до доходів бюджету міста Києва зараховується 50% надходжень податку на доходи фізичних осіб, бюджету міста Севастополя – 100%, бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення – 75%, бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення – 25%.

Як видно на рис. 3, надходження податку на доходи фізичних осіб у 2010 р. становили 51 млрд. грн., або 101% розрахункового показника (проти 99,1% у 2009 р.) і збільшилися порівняно з 2009 р. на 6,5 млрд. грн.

Найбільша питома вага надходжень згаданого податку стосується доходів найманих працівників у вигляді заробітної плати, інші складові доходів фізичних осіб відіграють зовсім незначну роль. Саме тому зростання безробіття в країні негативно впливає на формування дохідної частини місцевих бюджетів.

Другим за обсягом джерелом надходжень до місцевих бюджетів традиційно є плата за землю. Починаючи з 2008 р., було зафіксовано зростання номінальних надходжень від усіх складових плати за землею, а найбільше (удвічі) – від надходжень орендної плати з юридичних осіб. Цей приріст пов'язаний, зокрема, із введенням обмежень щодо надання пільг з плати за землею, скасуванням низки пільг для певних категорій платників і збільшенням ставки земельного податку для окремих земельних ділянок.

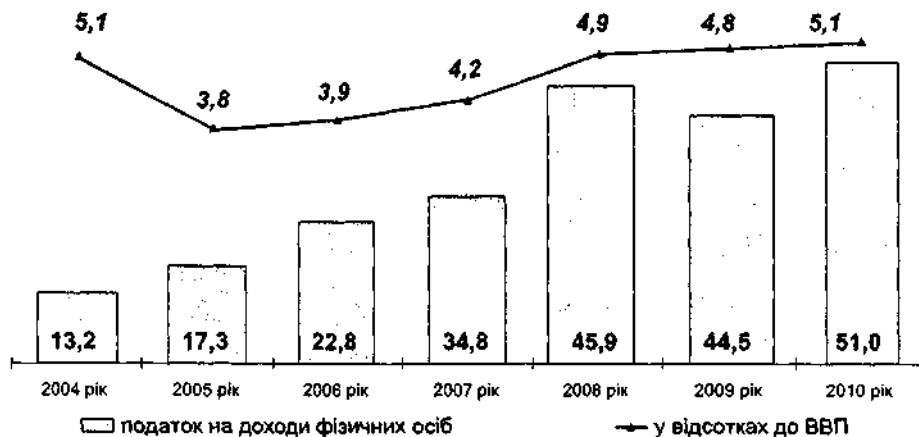

Рис. 3. Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб у 2004–2010 рр., млрд. грн.

До спеціального фонду місцевих бюджетів у 2010 р. надійшло податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів на суму 1905,4 млн. грн., в 2009 р. – 1538,3 млн. грн., а в 2008 р. ці надходження становили 1558,4 млн. грн.

Досвід показує, що у процесі відновлення економіки зростатиме необхідність підвищення ставок податків і зборів. Однак для деяких видів податків, зокрема для податку на доходи фізичних осіб, високі податкові ставки можуть мати довгострокові наслідки для ринку праці. Рішення щодо ставок оподаткування повинні узгоджуватись із загальнодержавною політикою, що спрямована на недопущення дискримінації в оподаткуванні особистих і корпоративних доходів [11, 15].

Правові держави у процесі тривалої еволюції винайшли способи розв'язання суспільних і особистих суперечностей та забезпечення консенсусу інтересів щодо податкової політики. Серед цих способів – створення системи громадського контролю за ефективним витрачанням бюджетних коштів, системи правових обмежень дискреційних фіскальних дій уряду та парламенту [12, 128].

Неподаткові доходи бюджету – це фінансові ресурси, акумульовані до державного бюджету з неподаткових джерел та (або) із застосуванням неподаткового механізму адміністрування, сплата яких для економічних агентів передбачає пряме чи опосередковане збільшення економічних вигод [9, 18].

Частка неподаткових доходів у доходах місцевих бюджетів незначна, водночас їхній склад досить широкий. Найбільшими за обсягами видами неподаткових надходжень до загального фонду місцевих бюджетів у 2008–2010 рр. були: плата за оренду цілісних майнових комплексів та іншого державного майна, адміністративні штрафи у сфері забезпечення безпеки до-

рожнього руху, державне мито, надходження від розміщення в установах банків тимчасово вільних бюджетних коштів.

Загалом, сучасний стан місцевих бюджетів України характеризується низькою часткою дохідних джерел, які не враховуються при розрахунку обсягів трансфертів і якими місцеві органи влади можуть розпоряджатися самостійно, відповідно до пріоритетів розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

За період 2008–2010 рр. бюджети АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя недоотримали запланованого обсягу доходів. Так, у 2008 р. відсоток виконання дохідної частини місцевих бюджетів становив 95,6%, у 2009 р. – 93,8%, а у 2010 р. – 95,9% від запланованого обсягу доходів.

Прийняття Бюджетного та Податкового кодексів України мало б створити основу для збільшення ступеня фінансової самостійності місцевих бюджетів. Основне завдання, яке необхідно було реалізувати у новій редакції Бюджетного кодексу, – це децентралізація бюджетної системи. Адже значна залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету є суттєвим недоліком системи міжбюджетних відносин. Тому потрібне чітке законодавче визначення сталих і реальних джерел наповнення місцевих бюджетів власними фінансовими ресурсами. Політика розширення власної дохідної бази на місцях обумовить загальне зниження рівня трансфертів, оскільки самодостатні місцеві бюджети зможуть обходитися без централізованої підтримки, натомість отримуватимуть її лише ті, хто дійсно цього потребує. Міжбюджетні трансферти мають не нівелювати, а лише пом'якшувати різницю в бюджетних доходах регіонів.

До позитивних змін нової редакції Бюджетного кодексу необхідно віднести:

– збільшення фінансової самодостатності місцевих бюджетів шляхом передачі

до місцевих бюджетів доходів державного бюджету (50% плати за користування надрами загальнодержавного значення, 50% збору за спеціальне використання водних ресурсів загальнодержавного значення, плати за ліцензії та сертифікати, державну реєстрацію (6 видів), 50% збору за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення, надходжень від продажу безхазяйного майна, плати за надані в оренду ставки, що знаходяться в басейнах річок загальнодержавного значення, плати за використання інших природних ресурсів, частини податку на прибуток до бюджету розвитку (спрямування до бюджетів розвитку сіл, селищ, міст районного значення 30% надходжень від податку на прибуток підприємств відповідно до додаткових ставок такого податку);

- розширення джерел формування доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, за рахунок зарахування в повному обсязі плати за землю, єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва (до бюджету розвитку), плати за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, фіксованого податку на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності, надходжень адміністративних штрафів, а також податку на нерухоме майно (нерухомість) із віднесенням його до місцевих податків та зборів;

- встановлення зарахування 50% надходжень податку на прибуток та акцизного податку понад річні розрахункові обсяги, визначені у законі про державний бюджет на відповідний рік, до загального фонду місцевих бюджетів;

- збільшення з 20% до 50% нормативу зарахування до бюджетів місцевого самоврядування збору за забруднення навколишнього природного середовища і грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону на-

вколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності [2].

Як бачимо, найбільші доходи знову акумулюються у центральному бюджеті, а місцевим залишилося 15 видів дрібних доходів.

Структура місцевих податків повинна бути такою, щоб загальний податковий тягар і його співвідношення до рівня послуг, що надаються фізичним та юридичним особам, які платять податки, є чітко зрозумілими (це є необхідною умовою для ефективного розподілу ресурсів відповідно до місцевих пріоритетів) [11, 167].

Податковий кодекс повністю змінив перелік місцевих податків і зборів. Так, сьогодні передбачено стягнення єдиного податку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Хоча нововведені податки і збори повністю замінюють попередні, але й відіграють незначну фіскальну роль.

Отже, процеси реформування бюджетного та податкового законодавства допоки не вирішили проблем наповнення місцевих бюджетів. Тому, з метою ефективного формування місцевих бюджетів у сучасних умовах необхідно:

- підвищити зацікавленість органів місцевого самоврядування щодо збільшення власних доходів шляхом стимулювання розвитку підприємств реального сектора економіки, інвестиційної та інноваційної діяльності;

- поступово збільшувати питому вагу загального фонду місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України;

- підняти рівень самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства, зокрема системи місцевих податків і зборів та механізму здійснення зарахування податку на доходи фізичних осіб за місцем податкової адреси

фізичної особи, тобто здебільшого за місцем проживання платника. Дієвість такої норми залежатиме, насамперед, від ефективності й оперативності у впровадженні комплексу організаційних та інших підготовчих заходів щодо адміністрування цього податку, забезпечення повноти і правильності його перерахування;

– забезпечити оптимальний розподіл податків і зборів (обов'язкових платежів) між державним та місцевими бюджетами. Мається на увазі передача окремих джерел доходів місцевим бюджетам;

– переглянути перерозподіл доходів між місцевими бюджетами та складу доходів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (податку на доходи фізичних осіб, плати за землю тощо).

Література

1. Борщевич Л. О. Місцевий бюджет як основа фінансової самостійності // *Теорія та практика державного управління*. – 2009. – Вип. 1(24). – С. 1–4.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2010. – № 50–51.
3. Гришанова О. А. Регулюючі доходи бюджетов суб'єктів федерації и их статус в новой редакции бюджетного кодекса Российской Федерации // *Финансы и кредит*. – 2004. – № 28 (166). – С. 30–38.

5. Кирилєнко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). – К.: НІОС, 2000. – 384 с.

6. Напрями формування та використання доходів місцевих бюджетів / Т. Смірнова, П. Ільчук, О. Вісвар та ін. // *Економіка*. – 2010. – № 2. – С. 54–57.

7. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с.

8. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.

9. Петраков Я. В. Еволюція парадигм використання неподаткових бюджетних доходів як інструменту мобілізації фінансових ресурсів до державного бюджету // *Вісник ЧДТУ*. – 2010. – № 43. – 280 с.

10. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? / О. О. Молдован, О. В. Шевченко, О. О. Єгорова; За ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 80 с.

11. Розвиток місцевих фінансів в Україні та інших державах-членах Ради Європи / К. Деві, Г. Петері, В. Ю. Росіхіна, В. В. Толкованов. – К.: Крамар, 2011. – 240 с.

12. Сич О. А. Удосконалення організації оподаткування доходів фізичних осіб // *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. – Л.: Вид-во нац. ун-ту "Львів. Політехніка", 2007. – С. 124–128.

13. Тимчук Г. Фінансово-бюджетне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування